

{1050.} A német líra

FEJEZETEK

- Kiadások

A német és magyar nyelvű irodalom kapcsolatai a messzi múltba vezetnek vissza. Az 1945-öt követő szakaszban e korábban oly intenzív kapcsolat néhány évre valamelyest meglazult. Természetesen továbbra is rendszeresen megjelentek a német irodalom legnagyobbjainak művei fordításban, de a kapcsolat módosulása is megfigyelhető: korábban hazai nyelvterületen ismeretlen vagy alig ismert német írók és költők bemutatására is sor került. A példányszámok jelentős emelkedésével megnövekedett a fordítókkal szemben támasztott igény, s ez jótékonyan befolyásolta a tolmácsolások színvonalát. A magyar műfordítás történetének is jelentős értékei azok a nagy vállalkozások, melyeknek keretében egy-egy nagy író életműve vagy teljességében, vagy bő válogatásban került az olvasók elé. Ilyen volt az ötkötetes Goethe-válogatás (1963), a kétkötetes Heine- (1960), az ugyancsak két kötetben megjelenő Rilke-válogatás (1961).

1945 után több-kevesebb rendszerességgel a teljes német lírát igyekeztek bemutatni – s ami ezzel együtt járt, korszerű fordításban hozzáférhetővé tenni – kiadóink. E folyamat az ötvenes években akadozott, utóbb azonban biztató lendületet vett, s elmondhatjuk, ma már nemcsak a németországi lírát ismerhetjük, hanem a svájci kivételével a többi országokban felvirágzott német nyelvű költészetet is. Ez pedig tudatos, tervszerű ismeretterjesztő munkáról árulkodik. Ez a térben egyre szélesülő munka az időnek is mind nagyobb rétegeit fogta át: a klasszikus és az újabb német irodalom alkotásai mellett mindinkább a figyelem középpontjába került a kortársi és legrégebbi német irodalom is.

A klasszikus német líra legnagyobb alakja, Goethe mindig is rangos tolmácsolókra talált. A felszabadulás után négy önálló Goethe-verseskötet jelent meg. E kötetek legtöbb versfordítása kitűnő, hiszen legjobb fordítóink szerepeltek bennük. A korabeli, nem nagyszámú műfordításkritika Áprily Lajost tekintette a legjobb és leghitelesebb Goethe-fordítónak: fegyelmezett, halkszavú, sosem tolakodó tolmácsolásai között nem egy igazi remeklés (például a *Heidenröslein* átültetése) akadt. Igen szépen és hitelesen fordította Goethét Képes Géza is, aki arra is ügyelt, hogy a versek jól mondhatóak legyenek. Eörsi István, Hajnal Gábor, Garai Gábor és Vas István pontos, hiteles Goethe-tolmácsolásai is megállják a helyüket Szabó Lőrincéi mellett.

Schiller ugyancsak népszerű költő volt, de az ő verseinek adekvát tolmácsolása nehezebb feladatot jelentett. Ünnepegyessége, emelkedettsége olykor arra csábította kitűnő fordítóinkat is, hogy a kelleténél patetikusabbra formálják műveit. Jékely Zoltán csak a játékosabb Schillert tudta igazán jól tolmácsolni, Gáspár Endre nem érte el az eredeti pátoszt, Áprily Lajosnak talán alkata sem illett e versekhez. Kitűnőek viszont Rónay György fordításai, melyek két kiadásban önállóan is megjelentek (az első 1961-ben).

Hölderlinnek már 1945 előtt kiadta válogatott verseit (1943) Rónay György, 1945 után viszont csak 1961-ben jelent meg tőle önálló kötet Bernáth István fordításában, mely nem mindig méltó az eredetihez.

{1051.} 1945 után hosszú évekig Heine lírája állt az érdeklődés középpontjában. Mindezt a megjelent Heine-kötetek és -fordítások száma is bizonyítja. *Válogatott verseit* 1951-ben Vas István állította össze; 1956-os kötetét Róna Ilona, majd verseinek és prózai írásainak kétkötetes kiadását Turóczi-Trostler József, válogatott verseit (1961) pedig Mádl Antal. A legkiválóbbak alighanem Kálnoky László fordításai, Lator László zeneileg is hiteles, pontos tolmácsolásai, Képes Géza és Gáspár Endre más-más ideált megvalósító átültetései (Képes Géza inkább modern, Gáspár Endre pedig Vörösmarty és Petőfi modorában fordította Heinét).

Bár az osztrák klasszikus, Nikolaus Lenau elég ismert és kedvelt volt nálunk a két világháború között, a felszabadulás után egy kötet jelent meg válogatott verseivel, 1954-ben. Jelentősebb verseit talán Áprily Lajos és Jékely Zoltán tolmácsolták a legérzékenyebben. Pontosak, hitelesek, bár néhol az általános felé billennek Vas István fordításai.

Az újabb német irodalom területéről a legnagyobb fordítói vállalkozás Rilke műveinek kiadása 1961-ben. (*Válogatott versei* 1945-ben Lukács László fordításában is megjelentek.) A kötet úttörő jelentőségére megjelenése idején rögtön rámutatott a kritika, hiszen az említett korábbi vállalkozás jórészt a *Stundenbuchra* épült, s a költőnek nagyon sok verse itt jelent meg első ízben nyelvünkön. A fordítás hatalmas és olykor igen nehéz munkáját végzők közül kiemelendő Nemes Nagy Ágnes, akinek az egyetlen nehézséget Rilke monotóniája jelentette; Rónay György megoldásai pontosak, szépek, időnként azonban ő is "megemeli" a verset, mely így a magyar változatban kissé lágyabb az eredetinél. Garai Gábor viszont épp ellenkezően: túlkonkretizálja a verseket, tematikai vonatkozásban pedig olykor a próza irányába mozdulnak el megoldásai. Pontosak, megbízhatóak Kálnoky László, Somlyó György és Vas István átültetései, néhol igen szerencsés telitalálatai vannak Képes Gézának és Szabó Edének, míg a többi fordítók megoldásainak színvonala elég egyenetlen.

Jelentős, fontos munka a két Trakl-válogatás (Vidor Miklós válogatásában 1959-ben, Hajnal Gáboréban 1972-ben). Kitűnő tolmácsolások – elsősorban Hajnal Gáboréi, Kálnoky Lászlóéi, Rónay Györgyéi – mellett akadnak igen érdekes, a fordítás addigi uralkodó irányzatát is új lehetőségek felé mozdító

megoldások is, elsősorban Tandori Dezsőéi, aki nem sorról sorra halad tolmácsolásában, nem analitikus pontosságra törekszik, hanem a műegészet tekintve hűséges. Az általa fordított verseket összehasonlítva például, Károly Amy szinte szó szerint való megoldásaival, azt kell mondanunk: ez a "hűtlen hűség" igazabb és teljesebb Traklt jelenít meg, mint az értelem apró árnyalataihoz tapadó.

Bertolt Brecht és Becher versei két-két kötetben jelentek meg 1945 után, általában méltó tolmácsolásban. Jelentős áttörés Georg Heym *Ködvárosok* címmel megjelent kötete (1966), melyben ez a nálunk addig kevésbé ismert és méltányolt expresszionista lírikus méltó tolmácsolókra talált, elsősorban Hajnal Gábor és Kalász Márton jóvoltából.

Méltó fordítókra talált Nelly Sachs és Else Lasker-Schüler sajátos hangvételi lírája is (Nelly Sachs: *Izzó rejtvények*, 1968; Else Lasker-Schüler: *Villogó kavicsok*, {1052.} 1972). Nelly Sachs verseit Vas István néhol bravúros átlényegüléssel tolmácsolta, s alig marad el az övéi mögött Görgey Gábor jó néhány megoldása. A Lasker-Schüler-kötet legjobb fordítói a válogató Hajnal Gábor és Rónay György.

Az ízlésváltozással párhuzamosan igen népszerűek lettek Christian Morgenstern versei, kinek rövid, gúnyos-ironikus dalai két változatban is megjelentek (*Gúnydalait* Hárs László fordította 1949-ben, majd 1965-ben *Akasztófa-énekek* címmel jelent meg verseiből új gyűjtemény). Hárs László átültetései a felfedezés erejével hatottak, az új válogatás pedig alkalmat adott legjobb fordítóinknak, hogy remek tolmácsolásokat készítsenek. Ezeknek a játékos verseknek legmegbízhatóbb tolmácsolói Kálnoky László, Orbán Ottó és Szabó Lőrinc, de a többiek (Eörsi István, Hajnal Gábor és Jékely Zoltán) is pontosak, megbízhatóak.

A kortárs német lírát elsősorban antológiákból ismerhette meg a nagyközönség. Az a négy önálló kötet, mely a legmodernebb német lírikusok világát mutatja be (Günter Grass: *Vallató*, 1969; Hans Magnus Enzensberger: *Vallatás éjjélkor*, 1968; Johannes Bobrowski: *Téli kiáltás*, 1973; Günter Kunert: *Emlékezés egy planétára*, 1969), inkább a fordítók vállalkozókedvét bizonyítja, semmint azt, hogy ők a modern német költészet egyedül kiemelésre érdemes alkotói. E kötetek színvonala megbízható, kiemelkednek Garai Gábor Enzensberger-fordításai, melyeket a pontosságra való törekvés éppúgy jellemez, mint az ötletes, egyéni szóalkotások. Günter Grass nehéz verseit megbízhatóan fordította Hajnal Gábor és Kálnoky László.

A modern német líra – elsősorban Hajnal Gábor érdeméért – igazi arányaiban mégiscsak néhány antológiából bontakozott ki. Maga Hajnal Gábor négy antológiát szerkesztett, melyek mind igen jelentékeny vállalkozások (*Mai német líra*, 1966; *Osztrák költők antológiája*, 1968; ennek azonban csak egyik része mutatja be a modern költőket; *A sóragyogású bánat. Mai nyugatnémet költők*, 1973; *Jelzések. Mai osztrák költők*, 1975). Ugyancsak Hajnal Gábor

szerkesztette *A modern német líra kincsháza* (1959) című gyűjtemény nyolc kisalakú kötetét. Ebben jelent meg először magyar nyelven több kiforrott, egyéni hangú mai német lírikus, mint Arendt, Huchel, Krolow és Maurer. Az *ünnep eszményképei* (1975) címmel jelent meg Kalász Márton szerkesztésében a mai NDK-líra átfogó antológiája.

A régi német líráról kialakított összkép még mindig némiképp hiányosnak mondható. Önálló kötetben csak Walther von der Vogelweide versei jelentek meg (*Válogatott versek*, 1961), Lator László kitűnő antológiájában azonban (*Énekelj, aranymadár. Német lovagköltők antológiája*, 1960) jelen vannak a Minnesang ismert és ismeretlen lírikusai is. A régi német irodalomból jó néhány fordítás olvasható a Hajnal Gábor szerkesztette *Osztrák költők antológiájában* és a Keresztury Dezső szerkesztésében megjelent *A német líra kincsháza* (1959) című gyűjtemény első kötetében is.

[Kiadások](#)

[TARTALOM](#)

[Kiadások](#)